

Färentuna kyrka

Antikvarisk kontroll vid restaurering av tornets tak och fasader, Färentuna kyrka, Färentuna socken, Ekerö kommun, Uppland

Cecilia Pantzar
Rapport 2007:30

Färentuna kyrka

Antikvarisk kontroll vid restaurering av tornets tak och fasader, Färentuna kyrka, Färentuna socken, Ekerö kommun, Uppland

Cecilia Pantzar
Rapport 2007:30

Rapporten finns i PDF-format på adressen
stockholms.lans.museum

Sickla Industriväg 5B, 131 34 Nacka
Tel 08-586 194 00 Fax 08-32 32 72
Webb: stockholms.lans.museum

© Stockholms läns museum
Produktion: Stockholms läns museum

Allmänt kartmaterial: Lantmäteriverket. Medgivande 97.0133

Nacka 2007

Innehåll

Sammanfattning av utförda åtgärder	7
Administrativa uppgifter	7
Byggnadshistorik med relevans för ärendet	7
Utförda åtgärder	8
Avvikelser från arbetshandlingar	14
Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder	14
Övriga handlingar med relevans för ärendet	14

Sammanfattning av utförda åtgärder

Tornet kompletterades med avvattning i form av fotränna och stuprör. Tak över torn, sakristia och västra delarna av långhuset målades. Tornets fasader rengjordes, putslagades och avfärgades.

Administrativa uppgifter

Objekt:	Färentuna kyrka
Socken:	Färentuna
Kommun:	Ekerö
Landskap:	Uppland
Arbetshandlingar:	2007-01-26, Sundberg Byggadministration & Projektledning
Länsstyrelsens beslut:	2007-02-26, dnr 433-07-9822
Länsmuseets dnr	2007:029
Byggherre/beställare:	Färingsö församling
Byggledare:	Ingemar Sundberg
Konsulter:	Rolf Svensson AB (plåt)
Generalentreprenör:	Stockholm Fasad & Konsult AB
Underentreprenörer:	P&B Plåtslageri AB, Tello Service Partner AB (plåtmålning)
Antikvarisk kontrollant:	Stockholms läns museum genom Cecilia Pantzar
Byggnadstid:	Augusti – oktober 2007
Antikvarisk slutbesiktning:	2007-10-09

Byggnadshistorik med relevans för ärendet

Färentuna kyrka uppfördes under tidig medeltid, troligtvis under 1100-talets andra hälft. Kyrkan grundlades med utgångspunkt i tidens klassiska romanska mönster med långhus i två travéer, kor och absid, men avviker från mängden genom det ursprungligt anlagda östtornet ovan koret. Längre fram under medeltiden byggdes en sakristia i norr och ett vapenhus i söder. Absiden i öster revs 1690 och i något skede förlängdes långhuset till sin nuvarande form med ytterligare en travé i väster. Kyrkan är i huvudsak murad med gråsten. Tillbyggda delar har inslag av tegel och tegelmurade gavelrösten. Flertalet omfattningar härrör från 1800-talets andra hälft och är utförda i tegel. Fasaderna är slätputsade och vitkalkade. Dagens tornhuv tillkom 1735 och ersatte då en pyramidformad överbyggnad. Kyrkans tak har varit plåttäckta sedan 1885. Plåttäckningen föregicks av spån, ett material som finns omnämnt i räkenskaper redan på 1600-talet.

Färentuna kyrka efter restaurering av tornet. Lägg märke till torntakets fotrännor och stuprören utmed tornets västra fasad. Foto Cecilia Pantzar 2007. Bildbeteckning lp 20070149.

Utförda åtgärder

Tornhuvens nuvarande plåt lades 1990 och består av en plastisolbehandlad galvaniserad plåt. Plåten var i stort behov av ommålning eftersom plastfärgen flagade på större ytor. Tillägget av fotränna och stuprör på tornet föranleddes av att tornets fasader redan var i behov av ommålning, trots att den senaste fasadrestaureringen utfördes så sent som 1997.

Torntaget rengjordes inledningsvis med Pentur tvätt för att avlägsna plastfärgens yttre skikt. Därefter följde skrapning och högtryckstvätt. Tornets avvattning utfördes med fotrännor anslutna till två stuprör på den östra fasaden. I samband med monteringen av fotrännorna byttes plåttäckningens nedre skivrad ut i sin helhet. Rännan formgavs med en sarg av furu. Nya skivplåtar utformades med samma format och falsning som tidigare. Plåtens undersida förbehandlades med pigmenterad linoljefärg. Falstättning bestod av pigmenterad linoljefärg utspädd med 25% rå linolja. Samtliga nya plåt detaljer utfördes i galvaniserad stålplåt. All ny plåt tvättades med Isoquick fosforsyralösning före montering och Pentur tvätt efter läggning och före målning. Även befintlig plåt behandlades med fosforsyralösning före målning.

Torntaken grundmålades med Pentur Primer och därefter följde två strykningar med förstärkt linoljefärg, Pentur Kultur från Liwa Gruppen, kulör svart. Stuprören med tillhörande vattkpor vitmålades för att smälta samman med fasaderna. Långhustaket närmast tornet fick frätskador av fosforsyralösningen i samband med rengöringen av torntaken. Försening av måleriarbeten resulterade i att sakristia och bättringar på långhuset fick utföras med en mer snabbtorkande färg. För grundmålning användes Pentur Primer, därefter följde två strykningar med Pentur Solo, från Liwa Gruppen. Torntakens färg påfördes med roller. Föreskriven penseldragning tillämpades däremot på sakristia och långhus.

Fasadernas avfärgning spjälkade från putsunderlaget. Löst material avlägsnades genom högtryckstvätt. Putslagning utfördes fläckvis på mindre partier med hydrauliskt kalkbruk, Serpo 148 påfört med ytbehandling lik övrig puts. Avslutningsvis avfärgades tornfasaderna med samma färg som tidigare, Kulturkalkfärg våt Serpo 246 i kulör NCS 0702-Y. En strykning gav full täckning och den planerade slutstrykningen utgick. Alltför tjocka skikt riskerar att bli sköra och leda till samma typ av spjälkning som eventuellt var grunden till de nu åtgärdade problemen.

Tornets två torngluggar avtäcktes med nya nät. Befintliga hönsnät höll inte tätt, därför ersattes dessa med ett kraftigare, så kallat sträcknät avsett för armering av puts. Efter montering konstaterades att näten i sitt nya skick är påtagligt blanka och iögonfallande. Vid planerad efterbesiktning nästa höst kontrolleras nätens utseende. Om blankheten består är det tillrådligt att måla näten i en mörk kulör.

Tornspirans krön med tupp och kula åtgärdades inte. Järnstagets infästning bedömdes vid en okulär besiktning vara god, men en mer handfast kontroll lät sig inte göras, då lanterninens övre del var skyddad med nät. Åskledarens infästningar kontrollerades.

Kyrkan under pågående restaurering från söder. Foto Cecilia Pantzar 2007. Bildbeteckning lp20070150.

Stuprör med skarpa vinklar och konisk tratt. Foto Cecilia Pantzar 2007. Bildbeteckning lp20070151.

Tornets västra takfall med fotränna och ny anslutande skivplåt. Foto Cecilia Pantzar 2007. Bildbeteckning lp20070152.

Glugg med nytt nät som är stabilt men blankt. Foto Cecilia Pantzar 2007. Bildbeteckning lp20070153.

Tornets takfot med listverk av trä och den tillagda fotrännans utsida. Foto Cecilia Pantzar 2007. Bildbeteckning lp20070154.

Tornet från nordväst efter åtgärd. Nymålat torntak med ny fotränna och nya stuprör. Foto Cecilia Pantzar 2007. Bildbeteckning lp20070155.

Torntakets nya siluett från öster, efter tillägg av fotränna. Foto Cecilia Pantzar 2007. Bildbeteckning lp20070156.

Färentuna kyrka från sydöst före åtgärd. Fotograf Anna Ulfstrand 2004. LX 2004-1402

Färentuna kyrka från söder före restaurering. Lägg märke till att tornkretsens svarta färg är bortfallen på stora partier. Fotograf Anna Ulfstrand 2004. LX 2004-1401.

Avvikelser från arbetshandlingar

Föreskriven penselmålning på torntaken utfördes med roller.

Vattkuporna utfördes som koniska trattar utan föreskriven sarg.

Fasaderna avfärgades endast en gång, strykning två utgick eftersom en strykning bedömdes ge fullgod täckning.

Föreskriven linoljefärg på plåttak och plåt detaljer ersattes av förstärkt linoljefärg, Pentur Kultur. På tak över sakristia och bättringsmålning av långhustak användes en snabbtorkande färg, Pentur solo, istället för föreskriven linoljefärg.

Målning av tornets luckor och takföt utgick, då målningen ansågs vara fullgod.

Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder

Restaureringen följde gällande arbetshandlingar, med undantag för ovan redovisade avvikelser. Fasadarbetet var av underhållskaraktär. Tillägget av fotrännor och stuprör på tornet innebär en förändring av tornets siluett som till viss del påverkar kyrkans utseende. Tillägget utformades så diskret som möjligt och med god hänsyn till kyrkans kulturhistoriska värden.

Övriga handlingar med relevans för ärendet

Protokoll byggmöte 1 2007-07-05

Protokoll byggmöte 2 2007-08-07

Protokoll byggmöte 3 2007-08-27

Protokoll byggmöte 4 2007-09-11

Material och kulörförteckning 2007-10-04

Kontrollrapport plåt 2007-10-04